

Asia: Lausunto, Valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittinen selonteko**Viite: VNS 10/2021 vp / Kirjallisen lausunnon pyyntö 9.2.2022**

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto UNIFI ry kiittää mahdollisuudesta lausua valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta ja toteaa seuraavaa.

Selonteosta käy hyvin ilmi ihmisoikeuslähtöisyys osana niin kansallista kuin kansainvälistäkin politiikkaa. Lisäksi selonteossa tuodaan esiin ihmisoikeuksien ja kestävän kehityksen linkittymistä toisiinsa. Unifi arvostaa pitkäjänteistä ja ihmisoikeuslähtöistä politiikkaa, jota Suomi edistää paitsi kotimaassa myös kansainvälisillä areenoilla. Ihmisoikeuslähtöisyyden säilyminen yli vaalikausien on tärkeää kestävän ja vastuullisen globaalin kehityksen valossa.

Selonteossa puhutaan tietoperustaisesta politiikasta, mutta tiedepolitiikka ja akateeminen tutkimus itsessään jäävät kuitenkin melko vähäiselle huomiolle. Korkeakoulujen rooli osana ihmisoikeusperustaista politiikkaa voisi olla vahvemmin esillä paitsi tässä selonteossa, myös laajemmin Suomen politiikassa.

Tutkimukselle oleellinen akateeminen vapaus voidaan nähdä osana ihmisoikeuksia. Tieteen vapauden ja tutkijoiden toiminnan rajoitukset ovat yleistyneet 2010-luvulla eri puolilla maailmaa, myös Euroopassa. Kansainvälisen Scholars at Risk -järjestön *Free to Think 2021* -raportti dokumentoi 332 hyökkäystä korkeakouluyhteisöjä vastaan 65 maassa ja alueella (<https://www.scholarsatrisk.org/resources/free-to-think-2021/>). Kehitys on huolestuttava ainakin kahdesta syystä. Ensinnäkin oikeus koulutukseen on ensiarvoisen tärkeää kaikkien muiden ihmisoikeuksien hyödyntämisen ja kestävän kehityksen aikaansaamiseksi. Oikeutta koulutukseen, opetukseen ja tutkimukseen voidaan hyödyntää täysimääräisesti ainoastaan akateemisen vapauden ilmapiirissä. Toiseksi tieteen autonomian ja tutkijoiden sananvapauden kaventaminen ennakoi usein myös laajempia sananvapauden ja muiden perusoikeuksien loukkauksia.

Suomalaiset yliopistot edistävätkin globaalia akateemisen vapauden suojelua eri tavoin (esim. Magna Charta Observatory). Lisäksi kaikki suomalaiset yliopistot (pois lukien MPKK) ovat vuodesta 2022 lähtien olleet Scholars at Risk -verkoston (SAR) ja SAR Finlandin jäseniä. Toiminnassa yhdistyvät paitsi yksittäisten tutkijoiden puolustaminen, myös muut solidaarisuustoimet.

Korkeakoulut ovat jo pitkään tehneet kansainvälistä yhteistyötä, ja yhä enenevässä määrin kumppanit sijoittuvat myös globaaliin etelään. Suomalaisissa yliopistoissa tämä on osa kestävyys- ja vastuullisuustyötä. Finnish University Partnership For International Development, UniPID on vuonna 2002 perustettu suomalaisten yliopistojen yhteistyöverkosto, jonka tavoitteena on vahvistaa suomalaisten yliopistojen yhteistyötä kansainvälisen kehityksen saralla. UniPID-verkosto pyrkii myös jatkuvasti nostamaan työssään esiin ihmisoikeusperusteista ja siihen liittyvän tietoperustaisuuden toteutumista

muun muassa hallinnoimalla UM:n kehityspoliittisia tilausselvityksiä. Lisäksi UniPID edistää vastuullisia globaaleja akateemisia kumppanuuksia laatimalla eettisiä ohjeistuksia ja tuottamalla koulutusta korkeakoulutoimijoille. Lisäksi olisi tärkeää kehittää Suomeen tulevien tutkijoiden maahantulo- ja lupaprosesseja entistä sujuvammaksi.

Selonteko painottaa vahvasti kansalaisyhteiskunnan roolia ihmisoikeuksien edistämisessä. Samaan aikaan korkeakoulujen rooli jää selonteossa hyvin pieneksi, vaikka korkeakoulut jatkuvasti edistävät ihmisoikeuksia osana vastuullisuus- ja kestävyysohjelmiaan. Esimerkiksi Oikeusvaltiokeskuksen perustaminen Helsingin yliopiston yhteyteen indikoi korkeakoulujen tahtotilasta edistää ihmisoikeuksia. Lisäksi Åbo Akademin Ihmisoikeusinstituutti on jo vuosia edistänyt alan tutkimusta. Pitkäjänteinen ja tietoperustainen ihmisoikeuslähtöinen politiikka ja sen toimeenpano edellyttävät riittävää aiheeseen liittyvää asiantuntemusta ja osaamista. Tämän asiantuntemuksen ja osaamisen ylläpitäminen Suomessa ovat osa niitä korkeakoulu- ja tiedepoliittisia kysymyksiä, jotka voisivat selonteossa nousta selkeämmin esiin.

Suomen yliopistojen rehtorineuvosto Unifi ry, Finlands universitetsrektorers råd Unifi rf

Jukka Kola
puheenjohtaja

Tanja Risikko
toiminnanjohtaja